

Respekt, 11.8.2008, V Petriho misce

PAVEL JUNGWIRTH

žádná věda

Vznik nového ústavu v **Akademii věd ČR** by se s trochou nadsázky dal přirovnat k radostné události narození dítěte. Důvod k oslavě je o to větší, že letos založený **Biotechnologický ústav** je prvním takovým dítětem narozeným od sametové revoluce. Akademie byla začátkem devadesátých let nucena kvůli rozpočtovým škrtkům zrušit přes dvacet pracovišť, nový ústav však byl založen až nyní. Nejsem sudičkou, abych zde novorozenci prorokoval světlou či chmurnou budoucnost.

Pokusím se spíše zamyslet nad mechanismem vzniku a zániku vědeckých pracovišť. **Česká Akademie věd** žádný složitý systém nemá a chová se intuitivně, trochu jako kolonie jednobuněčných organismů v Petriho misce. V době nedostatku nejslabší jednotlivci odumírají, při bazálním přísunu potravy kolonie přežívá, a když místní či evropští politici přispou krmení, přijde čas na množení. Je zajímavé se podívat, jak vypadá situace na západ od našich hranic.

Společnost Maxe Plancka, německá obdoba naší akademie, spravuje obdobný počet vědeckých ústavů se srovnatelným počtem badatelů. Pravda, s několikanásobným rozpočtem, čemuž odpovídají i významnější vědecké výsledky a také například patnáctkrát větší počet nositelů Nobelovy ceny. Společnost má od vlády dlouhodobě zaručený přísun, a dokonce i mírný meziroční nárůst financí. Může proto lépe plánovat a k zakládání a rušení ústavů přistupovat odpovědněji než naše akademie.

V ústavech Maxe Plancka se prakticky vše odvíjí od osobností „doživotních“ ředitelů. Nové ústavy tak bývají svým zaměřením šité na míru výjimečným světovým vědcům.

Jen mírný růst finančních prostředků však neumožňuje vznik nových pracovišť bez toho, že by zanikala stará. Tento problém řeší následující mechanismus. Tři roky před odchodem ředitele do důchodu musí ústav předložit plány do budoucna. Podle jejich kvality pak vedení společnosti přistoupí k jednomu ze dvou možných řešení: buď se najme nový ředitel, což často znamená zásadní změnu ve vědeckém zaměření, nebo se ústav úplně zruší. V každém případě se tak uvolní prostředky pro provozování nových směrů bádání s čerstvými řediteli, kterým v době nástupu nezřídka bývá výrazně pod čtyřicet let.

V ústavech akademie, které jsou vědecky decentralizovanější a kde se ředitelé volí na pět let, německý model přímo použít nepůjde. Přesto bychom i u nás měli začít hledat cestu, jak vznik a zánik řešit sofistikovaněji než prvoci.